

Anmeldelser

Zeynep Pamuk: Politics and Expertise: How to Use Science in a Democratic Society

Princeton University Press, 2021
(239 sider, ISBN 978-0-69121-893-9)

Samtidsdiagnostisk centrale problemstillinger omkring klimaforandringer, sundhedspandemier, bioteknologi og kunstig intelligens har det til fælles, at de forskylder og forstærker modernitetens dilemmafyldte forhold mellem videnskabelig ekspertise og demokratisk beslutningstagning. Eksperters stigende politiske indflydelse og anslag til teknokratisk ekspertvælde støder her på konfliktfyldt vis sammen med reelle og påståede tendenser til tillidstab, populistisk fakta-benægtelse og konspirationsteori. Denne forandrede historiske situation har berettiget ført til et øget samfundsvidenskabeligt fokus. Med sin ph.d.-afhandling om forholdet mellem politik og ekspertise, som er blevet til herværende bog, lykkes det politologen Zeynep Pamuk at skære gennem tågerne med en overbevisende diagnostik. På forbilledlig vis lykkes det hende desuden at levere forslag til institutionelle reformer, der gør det videnskabssociologiske slogan om en demokratisering af ekspertise konkret og relevant på nye måder og inviterer til yderligere diskussion.

Bogen har et politisk-teoretisk sigte, som indløses gennem dialog med lige dele nyere videnskabsstudier- og teori samt normativ demokratisk tænkning. Et første kapitel ridser problemfeltet op

og argumenterer for, hvorfor ellers udbredte, Weber-inspirerede idealer om en skarp arbejdsdeling mellem ekspertisens fakta og politikens værdier udgør en utidssvarende forståelsesramme. De efterfølgende kapitler udvikler et analytisk alternativ, først gennem en påvisning af værdidømmes centrale indvirkning på videnskabelig vidensproduktion (kapitel 2) og dernæst gennem en påpegning af neutralitetsidealets uløselige dilemmaer i den videnskabelige politikrådgivning (kapitel 3). Undervejs argumenterer Pamuk overbevisende for den grundpointe, at disse indsigter peger på væsentlige demokratiske mangler ved den videnskabelige ekspertises nuværende institutionalisering som autoritativ vidensform med betydelig, men for offentligheden ugennemskuelig og ukontrollerbar definitionsmagt over tekniske politikområder.

Hernæst følger tre kapitler af mere normativ, fremadskuende og forslagsstillende karakter, vejledt af det diagnostiske afsæt. Først argumenterer Pamuk (i kapitel 4) for de sandsynlige demokratiske gevinster ved nye videnskabsdomstole, hvor lægfolk kunne få mulighed for at holde eksperter ansvarlige for deres rådgivning under vilkår af ekspertuenighed, værdiladede antagelser og usikkerhed om udfald. Hernæst skitserer hun en række veldefinerede roller for demokratisk input til og kontrol med henholdsvis forskningsfinansiering (kapitel 5) og regulering af stærkt risikofyldte nye forsknings- og teknologiområder såsom dræberbotter og geoteknologi (kapitel 6). Efter en kort opsummering (kapitel 7) rundes bogen

af med en interessant, nytænkende og nuanceret diskussion af grundtilgangens relevans for forståelse af konflikter omkring håndtering af COVID-19-pandemien i særligt USA og Storbritannien.

Forholdet mellem politik og ekspertise er blevet gjort til genstand for utallige vigtige analyser gennem de senere årtier, særligt af forskere inden for feltet af videnskabs- og teknologistudier (STS), og ofte med et videnskabssociologisk afsæt. I det lys kunne man måske tænke, at der kun vanskeligt kan leveres originale bidrag til forståelse af problemstillingerne og forslag til forbedrede procedurer. Imidlertid lykkes det bogen igennem for Pamuk at påvise den praktiske gyldighed af den påstand (s. 15), at hidtidig videnskabssociologisk og STS-baseret forskning i for ringe grad har fokuseret på design af politiske (videns-)institutioner med afsæt i normativ politisk-demokratisk teori. Dette til trods for – hvad Pamuk da også selv medgiver (s. 16) – at retning og mellemregninger i hendes argumentation i høj grad flugter med udbredte STS-forslag om en demokratisering af videnskabelig ekspertise. Og til trods for, at i hvert fald denne anmelder gerne havde set et stærkere analytisk engagement fra Pamuks side med denne forskning.

Bogens begrænsede STS-engagement opvejes dog til fulde af Pamuks evne til at forestå en original, nuanceret og symmetrisk samlæsning af krydsfeltet mellem nyere videnskabsteori og normativ demokratisk tænkning (en kvalitet, som den anerkendte politolog Jan-Werner Müller også fremhæver i sin anbefaling på bogens bagside). Ved at forskyde sit videnskabsteoretiske hovedfokus fra det omstridte forhold mellem værdier, hypoteser og evidens til spørgsmål om, hvad der udgør betydningsfuld og tilstrækkelig viden, og hvordan disse spørgsmål i praksis besvares af forskere gennem fælles professionelle og sociale normer, bygger Pamuk på overbevisende måde bro til den politiske teoris vokabularium omkring definitionsmagt, lighed, offent-

lighed og demokratisk kontrol. På den måde sandsynliggøres det dels, at forholdet mellem eksperter og lægfolk bør stå centralt i enhver nutidig tænkning om demokratiets tilstand – og dels at der forefindes realistiske veje til en styrket demokratisering af dette forhold, med potentialet til at mægtiggøre borgernes stemme uden derved at forklejn ekspertisens plads i tekniske beslutninger.

Mest interessant og nytænkende kommer dette til udtryk i Pamuks forslag til institutionelt design af nye videnskabsdomstole, hvor en jury bestående af tilfældigt udvalgte lægfolk ville få mulighed for at udspørge parterne og undersøge argumenterne i en ekspert-kontrol af politisk betydning. Pamuk viser på interessant vis, hvordan tanker om en videnskabs-domstol kan spores tilbage til 1960'erne; men hun gentænker samtidig konceptet på afgørende punkter, i dialog ikke mindst med de senere årtiers brug af såkaldte deliberative mini-offentligheder såsom borgerjuryer, borgerting og konsensuskonferencer. I lighed med sidstnævnte ville en videnskabs-domstol i Pamuks forslag have status af et borgerinitieret og – fokuseret input til en bredere politisk beslutningsproces, og på den måde sikre, at en informeret borgerstemme får mulighed for at udfordre særinteresser i ellers magtelite-dominerede domæner. Denne anmelder studerer selv for indeværende processen omkring det danske klimaborgerting; og på den baggrund fremstår såvel Pamuks kritik af denne type eksisterende mini-offentligheder som hendes forslag til alternative og supplerende designs for videnskabs-domstole både teoretisk og praktisk overbevisende.

Samme overbevisningskraft genfindes i Pamuks behandling af dilemmaer i beslutninger omkring forskningsfinansiering og regulering af risikable forsknings- og teknologiområder – om end hun i disse diskussioner måske udviser lidt mindre originalitet og forestillingskraft på demokratiets vegne. Til gengæld argumenterer forfatteren godt for disse

områdets vigtighed som politisk-demokratiske arenaer, og dermed også som studieobjekter, idet stiafhængigheder i den videnskabelige vidensproduktion nødvendiggør et skarpt og løbende blik for de kræfter, der influerer på denne produktions tidlige faser. Her udgør den tiltagende kommerialisering og privatisering af forskningen eksempelvis én vigtig tendens, der giver betydning til bogens diskussion af, hvordan en demokratisk modvægt bedst organiseres. Endelig er det både bemærkelsesværdigt og prisværdigt, at Pamuk i sin afsluttende analyse af COVID-19-pandemiens håndtering formår at navigere analytisk principfast i det ellers hajfyldte terræn af trumpisme, Kina-udskamning og konspirationer, og hermed vise, hvorfor saglig ekspert-dissens er et gode for demokratisk dialog.

Som antydnet rammer Pamuk gennemgående en overbevisende balance mellem betoning af ekspertisens legitime rolle og ønskværdigheden af demokratisk dialog om og kontrol med dens brug i teknisk vanskelige politikområder. Selvsagt er hendes vurderinger og forslag dog ikke hævet over yderligere kritik, dialog og udforskning. For denne anmelder fremstår det her mest interessant at overveje, hvilken relation der egentlig er og bør være mellem Pamuks normativt-demokratiske argumentationsform og så den ofte mere deskriptivt orienterede videnskabs- og ekspertisesociologi (STS inkluderet). Man kan eksempelvis bemærke sig en række analytiske overlap mellem Pamuks diagnose og sociologen Gil Eyal (2019) i øvrigt fremragende gennemgang af ekspertisens mange legitimitetsudfordringer, dilemmaer og kriser i senmoderne samfund. Alligevel springer vigtige, normative forskelle mellem de to bøger også i øjnene. Og her særligt dén, at hvor Eyal skriver fra en art "tragisk", Weber-inspireret erkendelse af den videnskabelige politikrådgivnings iboende utilstrækkelighed – som dømt til gentagne cyklusser af reform og kritik – der insisterer Pamuk på den principielle

mulighed for en styrket demokratisering af ekspertisens rolle.

Personligt anser jeg en sådan observation som støtte til det argument, Andrew Abbott (2018) har fremført, nemlig at den sociologiske disciplin ville stå sig ved at institutionalisere sin egen eksplicit normative refleksionsgenre, modelleret over blandt andet politologiens normativt-demokratiske tænkning. I hvert fald er det tankevækkende, vil jeg mene, at det med denne bog lykkes politologen Pamuk at styrke og konkretisere ellers (videnskabs-)sociologiske debatter om demokratisering af ekspertise på betragtelig vis. Omvendt kan man konstatere, at sociologisk samtidsdiagnose – fra Ulrich Becks risikosamfund til Sheila Jasanoffs STS-analyser – spiller en central, men ganske underudfoldet rolle i Pamuks argumentation (konkret henvist til nogle få fodnoter, bl.a. s. 10). Jeg vil mene, at der i mellemrummet mellem disse to iagttagelser, om styrkerne ved henholdsvis den normativt-demokratiske og den sociologiske samtidsrefleksion, gemmer sig kimen til interessant og vigtig fremtidig forskning, dialog og praktisk læring. Pamuks bog udgør her en ideel indgang for alle, der ønsker at tackle ekspertisens demokratiske dilemmaer på ny.

Anders Blok,
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Referencer

- Abbott, Andrew (2018): "Varieties of normative inquiry: moral alternatives to politicization in sociology", *The American Sociologist* 49: 158-180.
- Eyal, Gil (2019): *The Crisis of Expertise*. Cambridge: Polity Press. [Denne bog er anmeldt af samme anmelder i *Dansk Sociologi* 31(3), i en dobbeltanmeldelse sammen med Naomi Oreskes: *Why Trust Science?*]